

Sygn. akt I CSK 498/13

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 27 czerwca 2014 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Grzegorz Misiurek (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Józef Frąckowiak

SSN Irena Gromska-Szuster

Protokolant Beata Rogalska

w sprawie z powództwa Banku [...]

przeciwko "T. Spółka z o.o." Spółce komandytowo-akcyjnej w upadłości układowej
w S. i P. Spółce z o.o. w W.

z udziałem interwenienta ubocznego po stronie pozwanej M.G.

- nadzorcy sądowego masy upadłości "T. Spółka z o.o." S.K.A. w S.

o zapłatę i ustalenie,

po rozpoznaniu na rozprawie w Izbie Cywilnej w dniu 27 czerwca 2014 r.,

skargi kasacyjnej strony powodowej od wyroku Sądu Apelacyjnego w [...]

z dnia 6 lutego 2013 r.,

**uchyla zaskarżony wyrok i przekazuje sprawę Sądowi
Apelacyjnemu do ponownego rozpoznania
i rozstrzygnięcia o kosztach postępowania kasacyjnego.**

UZASADNIENIE

Bank [...] wystąpił z interwencją główną przeciwko pozwanym „T. spółka z ograniczoną odpowiedzialnością” spółce komandytowo - akcyjnej w K. oraz P. spółce z ograniczoną odpowiedzialnością w W. - stronom postępowania w sprawie sygn. akt XX GC .../04. Po sprecyzowaniu żądania domagała się od pierwszej z wymienionych pozwanych zasądzenia kwoty 21.187.165,43 zł wraz z ustawowymi odsetkami liczonymi od dnia wniesienia pozwu, w stosunku zaś do drugiej wniosła o ustalenie, że nie przysługuje jej wierzytelność wobec pozwanej spółki T. z tytułu umowy leasingu z dnia 16 sierpnia 1999 r. wraz ze specyfikacją nr 4, dotyczącą leasingu operacyjnego elektrowni wiatrowych i specyfikacją nr 5, dotyczącą leasingu operacyjnego kombajnu HOLMER oraz specyfikacjami nr 6 i 7 dotyczącymi leasingu finansującego maszyny i urządzenia o łącznej wartości nominalnej 21.187.165,43 zł.

Sąd Okręgowy w W. w toku postępowania w sprawie sygn. akt XX GC .../04 postanowieniem z dnia 28 sierpnia 2006 r. wyłączył do odrębnego rozpoznania sprawę zainicjowaną interwencją główną. W odpowiedzi na pozew pozwane wniosły o oddalenie powództwa. Powódka w piśmie z dnia 2 maja 2006 r. doprecyzowała żądanie pozwu a w piśmie złożonym na rozprawie w dniu 28 sierpnia 2006 r. zgłosiła wnioski dowodowe, w tym o przeprowadzenie dowodu z opinii biegłego z zakresu rachunkowości. Pozwana P. uznała ostatecznie sprecyzowane żądanie pozwu. Sąd Okręgowy na rozprawie w dniu 19 grudnia 2011 r. zmienił swoje wcześniejsze postanowienie dowodowe z dnia 14 grudnia 2010 r. i oddalił wniosek powódki o dopuszczenie dowodu z opinii biegłego z zakresu rachunkowości a wyrokiem z dnia 2 stycznia 2012 r. oddalił żądanie zapłaty oraz uwzględnił powództwo o ustalenie.

Sąd Okręgowy ustalił, że w dniu 23 grudnia 2003 r. P. (następca prawny PB.) jako cedentem i P. S.A. jako cesjonariusz zawarli umowę cesji wierzytelności. W umowie tej cedent oświadczył, że przysługuje mu wierzytelność wobec spółki T. z tytułu zawartej w dniu 16 sierpnia 1999 r. umowy leasingu nr [...] wraz ze specyfikacją nr 4, dotyczącą leasingu operacyjnego elektrowni wiatrowych i specyfikacją nr 5, dotyczącą leasingu operacyjnego kombajnu HOLMER - obie rozwiązane w dniu 24 lutego 2003 r. oraz specyfikacjami nr 6 i 7, dotyczącymi leasingu finansowego maszyn i urządzeń - obie rozwiązane w dniu 17 lutego 2003 r.

o łącznej nominalnej wartości na dzień rozwiązania umowy 21.187.165,43 zł, z czego: 2.620.458,57 zł stanowią należności z tytułu opłat leasingowych wymagalnych na dzień rozwiązania umowy; 122.432,99 zł - należności z tytułu odsetek a 18.444.273,87 - należności z tytułu opłat przyszłych zdyskontowanych wymagalnych natychmiast na dzień rozwiązania umowy, wynikające z pomniejszenia kwoty 19.219.273,87 zł o kwotę 755.000,00 zł, uzyskaną ze sprzedaży odebranego od dłużnika kombajnu objętego specyfikacją nr 5. Sądu Okręgowego uznał, że żądania zgłoszone przez powódkę nie zostały należycie udowodnione, a wnioski dowodowe zawarte w piśmie z dnia 28 sierpnia 2006 r. okazały się - w świetle treści art. 479¹² § 1 k.p.c. - spóźnione. Uwzględnił jednak powództwo o ustalenie, wobec uznania go przez pozwane P.

Sąd Apelacyjny wyrokiem zaskarżonym skargą kasacyjną oddalił apelację powódki od wyroku Sądu Okręgowego. Podzielił zasadniczo ustalenia faktyczne i ocenę prawną przyjęte za podstawę zaskarżonego wyroku. Stwierdził, że Sąd pierwszej instancji błędnie zastosował przepis art. 240 k.p.c. dokonując zmiany postanowienia dowodowego poprzez oddalenie wniosku powódki o dopuszczenie dowodu z opinii biegłego z zakresu rachunkowości, w sytuacji gdy dowód ten został już przeprowadzony. Wskazał, że uchylenie lub zmiana postanowienia dowodowego na podstawie wymienionego przepisu może nastąpić tylko do czasu przeprowadzenia dowodu. Uznał jednak, że uchybienie w tym zakresie nie miało wpływu na treść rozstrzygnięcia wobec prawidłowego zastosowania zasady prekluzji dowodowej, wynikającej z art. 479¹² § 1 k.p.c., skutkującej pominięciem przeprowadzonego dowodu z opinii biegłego przy dokonywaniu ustaleń faktycznych i odstąpieniem od obowiązku jego oceny na podstawie art. 233 § 1 k.p.c. Podkreślił, że prawidłowe zastosowanie prekluzji dowodowej przez Sąd pierwszej instancji nie uprawnia sądu odwoławczego do dokonania ponownej oceny materiału dowodowego z uwzględnieniem dowodu z opinii biegłego sądowego, pomimo stwierdzonego uchybienia z art. 240 k.p.c. Oceniał jako chybione zarzuty naruszenia art. 479¹² § 1 k.p.c., wskazując, że obowiązkiem powódki było przedstawienie już w pozwie materiału dowodowego potwierdzającego zasadność i wysokość dochodzonego roszczenia. Powódka wiedząc, że od ponad dwóch lat przed rozpoczęciem niniejszego procesu toczył się pomiędzy pozwanymi proces w

sprawie XX GC.../04 o wierzytelności powstałe z tożsamego źródła, powinna zakładać, że wysokość dochodzonej wierzytelności będzie kwestionowana przez pozwaną spółkę T. Ponadto powódka powinna antycypować kwestionowanie przez tę pozwaną dochodzonego roszczenia, wobec niespełnienia przez nią świadczenia po wezwaniu do zapłaty przez leasingodawcę. W tych okolicznościach nie można przyjąć, że potrzeba powołania dowodów potwierdzających wysokość dochodzonych należności powstała później niż na etapie wniesienia pozwu oraz że dowody te wyprzedzały ewentualny sposób obrony pozwanej spółki T. Nie zaistniały natomiast podstawy do przeprowadzenia dowodów z urzędu na podstawie art. 232 zdanie drugie k.p.c.

W skardze kasacyjnej, opartej na podstawie przewidzianej w art. 398³ § 1 pkt 2 k.p.c., powódka zarzuciła naruszenie: art. 382 k.p.c. i art. 316 § 1 k.p.c. w związku z art. 391 § 1 k.p.c.; 479¹² § 1 k.p.c. i art. 217 § 1 w związku z art. 391 § 1 i art. 382 k.p.c.; 232 zdanie drugie k.p.c. w związku z art. 278 § 1, art. 391 § 1 i art. 382 k.p.c. oraz art. 382 k.p.c. w związku z art. 6 k.c. Powołując się na tak ujętą podstawę kasacyjną, wniosła o uchylenie zaskarżonego wyroku i przekazanie sprawy Sądowi Apelacyjnemu do ponownego rozpoznania.

Sąd Najwyższy, zważył co następuje:

Skarga kasacyjna podlegała uwzględnieniu.

Podniesione przez skarżącą zarzuty naruszenia prawa procesowego zmierzyły do podważenia prawidłowości zastosowania przez Sąd Apelacyjny prekluzji dowodowej, przewidzianej w art. 479¹² § 1 k.p.c., pominięcia już przeprowadzonego dowodu z opinii biegłego, ewentualnie nieskorzystania z możliwości dopuszczenia tego dowodu z urzędu.

W orzecznictwie zarysowały się różnice stanowisk co do stopnia restryktywności wykładni art. 479¹² § 1 k.p.c. Przeważa stanowisko, że w sprawie gospodarczej o zapłatę potrzeba powołania przez powoda kolejnych dowodów w celu wykazania zasadności żądania i jego wysokości powstaje z reguły dopiero po zakwestionowaniu przez pozwanego dowodów zgłoszonych na tę okoliczność w pozwie (zob. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 14 grudnia 2006 r., I CSK 310/06, OSNC 2007, Nr 11, poz. 171). Powód jest co prawda zobowiązany - na podstawie

art. 479¹² § 1 k.p.c. - zgłosić już w pozwie twierdzenia i stosowne dowody do wykazania swojego roszczenia, jednak z reguły nie można wymagać, by były to twierdzenia i dowody, które zakładają określoną obronę pozwanego i jego stanowiska w kwestii istnienia stosunku prawnego będącego podstawą roszczenia (zob. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 14 grudnia 2006 r., I CSK 322/06, nie publ.). O tym, czy zaistniała potrzeba późniejszego zgłoszenia wniosków dowodowych decydują więc okoliczności i uwarunkowania związane z tokiem konkretnej sprawy, a przepisy o prekluzji dowodowej nie mogą być stosowane w sposób formalistyczny kosztem możliwości merytorycznego rozpoznania sprawy. Sąd powinien dokonać pogłębionej analizy dowodów zgłoszonych w pozwie w powiązaniu z treścią zgłoszonego żądania i dopiero na jej podstawie skonstatować, czy później zgłoszone dowody zostały zaoferowane - przynajmniej *implicite* - w zakreślonym przez ustawę terminie prekluzyjnym (zob. wyroki Sądu Najwyższego: z dnia 30 października 2008 r., II CSK 254/08 nie publ., z dnia 15 listopada 2006 r., V CSK 243/06, nie publ.; z dnia 5 grudnia 2007 r., I CSK 295/07, nie publ.).

Twierdzenia i dowody chociaż zgłoszone dopiero w toku postępowania, ale stanowiące rozwinięcie i sprecyzowanie twierdzeń oraz wzbogacenie dowodów przedstawionych w pozwie, a zarazem będące adekwatną reakcją na sposób obrony przyjęty przez stronę pozwaną, w zasadzie nie mogą być uznane za spóźnione w rozumieniu art. 479¹² § 1 k.p.c. (zob. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 21 lutego 2008 r., III CSK 292/07, nie publ.). Wymogi prekluzji dowodowej określone w art. 479¹² § 1 k.p.c. nie powinny być rozumiane jako uzasadniające żądanie od powoda zgłoszenia wszystkich twierdzeń i dowodów uwzględniających każdą potencjalnie możliwą obronę pozwanego i prezentowanych przez niego twierdzeń w kwestii istnienia i treści stosunku prawnego będącego podstawą dochodzonego roszczenia (zob. wyroki Sądu Najwyższego: z dnia 10 lipca 2008 r., III CSK 65/08, nie publ. i z dnia 8 lutego 2007 r., I CSK 435/06, nie publ.).

W okolicznościach niniejszej sprawy strona powodowa, występując z interwencją główną przeciwko stronom procesu w sprawie sygn. akt XX GC .../04, dołączyła do pisma procesowego - interwencji głównej - umowy leasingu wraz z załącznikami i specyfikacjami, w tym szczegółowym wyliczeniem dochodzonych kwot z rozbiem na należności z tytułu opłat leasingowych wymagalnych i

niewymagalnych na dzień rozwiązania poszczególnych umów, naliczone odsetki oraz dokonane potrącenia. Trafnie zatem zarzuciła w skardze kasacyjnej, że dopiero z chwilą doręczenia jej odpowiedzi na pozew powstała potrzeba zgłoszenia wniosku o dopuszczenie dowodu z opinii biegłego z zakresu rachunkowości. Błędne jest zapatrywanie Sądu Apelacyjnego, że powódka powinna przewidzieć stanowisko pozwanej spółki T., wnioskując z przebiegu postępowania toczącego się pomiędzy pozwanymi ponad dwa lata przed wniesieniem interwencji głównej bądź też z faktu niespełnienia świadczenia pomimo wezwania do zapłaty dokonanego przez cedenta. Okoliczność, że spółka T. kwestionowała zasadność powództwa skierowanego przeciwko niej przez P., nie przesądzała o tym, że podobne stanowisko zajmie w procesie niniejszym. Skoro w sprawie tej pozwana Pekao uznała powództwo o ustalenie, można wnioskować, że rację miała (bez względu na przyjętą obronę) pozwana T. wnosząc o oddalenie powództwa w sprawie XX GC .../04. Niespełnienie zaś świadczenia pomimo wezwania do zapłaty nie oznacza, że dłużnik kwestionuje zasadność zgłoszonego żądania. Argumentacja Sądu Apelacyjnego w tym zakresie okazała się chybiona. Trafnie zatem zarzuciła skarżąca naruszenie art. 479¹² § 1 k.p.c. w związku z art. 391 k.p.c. oraz art. 382 k.p.c. Sąd Apelacyjny nie dokonał bowiem pełnej oceny materiału dowodowego zgromadzonego w niniejszej sprawie. Z uzasadnienia nie wynika jakie - w jego ocenie - dokumenty i dowody zostały przez strony skutecznie zgłoszone i dlatego w oparciu o ich treść niemożliwe było dokonanie ustaleń faktycznych. Uniemożliwia to skuteczne odparcie zarzutów pominięcia oceny wskazanych w skardze kasacyjnej dokumentów, w tym specyfikacje nr 6 i nr 7 wraz z harmonogramami opłat leasingowych, w których określono wysokość i terminy wymagalności rat (opłat) leasingowych, których – według twierdzeń skarżącej - pozwana spółka „T.” nie kwestionowała. Brak szczegółowej analizy twierdzeń pozwu oraz dowodów zgłoszonych na ich poparcie nie pozwala ocenić, czy w okolicznościach sprawy potrzeba zgłoszenia wniosku o dopuszczenie dowodu z opinii biegłego powstała później niż w chwili wniesienia pozwu.

Niezależnie od powyższego należy zauważyć, że celem zmiany przepisów Kodeksu postępowania cywilnego wprowadzający instytucję prekluzji dowodowej była realizacja postulatu sprawności i szybkości postępowania. W przedmiotowej

sprawie Sąd pierwszej instancji zdecydował o dopuszczeniu dowodu z opinii biegłego, po czym po jego przeprowadzeniu pominął ten dowód, uznając że jest spóźniony. Takie działanie Sądu nie realizuje postulatu sprawnego postępowania i pozostaje w sprzeczności z zasadą prawdy materialnej. Sąd Najwyższy wielokrotnie podkreślał znaczenie zasad prekluzji procesowej (dowodowej) oraz dyskrecjonalnej władzy sędziego w dochodzeniu do prawdy materialnej, która stanowi jeden z zasadniczych celów procesu sądowego.

Współczesne postępowanie cywilne realizując model postępowania kontradyktoryjnego nie eliminuje całkowicie udziału sądu w dochodzeniu do prawdy. Zachowana możliwość działania przez sąd z urzędu stanowi gwarancję, że dochodzenie do prawdy materialnej nie zostanie pozostawione wyłącznie stronom. Niekiedy może powstać sytuacja procesowa, w której nieprzeprowadzenie przez sąd z urzędu dowodu stanowiącego element "zebranego materiału", stanowiłoby pogwałcenie elementarnych zasad, którymi kieruje się sąd przy wymierzaniu sprawiedliwości. Zaniechanie sądu mogłoby sprawić, że najwyższe prawo byłoby najwyższą krzywdą. Na znaczenie art. 232 zdanie drugie k.p.c., w kontekście zasady prekluzji dowodowej, zwrócił uwagę Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 22 lutego 2006 r., III CK 341/05 (OSNC 2006, nr 10, poz. 174), wskazując, że nie jest wyłączone dopuszczenie przez sąd z urzędu - na podstawie art. 232 zdanie drugie k.p.c. - dowodu, który nie może być powołany przez stronę na podstawie art. 479¹² § 1 k.p.c. Adresatem reguł prekluzji dowodowej są strony, nie jest nim zaś sąd rozpoznający sprawę. To trafne spostrzeżenie uzupełnić należy stwierdzeniem, że w sprawach, w których obowiązują reguły prekluzji dowodowej, skorzystanie z przyznanej sądowi dyskrecjonalnej władzy w zakresie dopuszczenia dowodu powinno być szczególnie rozważne (zob. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 4 stycznia 2007 r. V CSK 377/06, OSP z 2008, nr 1, poz. 8).

W związku z powyższym Sąd Apelacyjny po przeprowadzeniu analizy zgromadzonego w sprawie materiału dowodowego powinien w pierwszej kolejności rozważyć, czy zachodzą podstawy do zastosowania art. 479¹² § 1 k.p.c.: w związku z art. 391 k.p.c., a w razie uznania, że dowody zgłoszone przez powoda w piśmie z dnia 28 sierpnia 2006 r. są spóźnione rozważyć, czy nie zachodzą szczególne

okoliczności wymagające skorzystania z możliwości dopuszczenia tych dowodów z urzędu.

Z tych względów Sąd Najwyższy na podstawie art. 398¹⁵ § 1 k.p.c. orzekł, jak w sentencji.